

Asia: VN/1364/2021

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista yleisesti?

Pirkanmaan alueellisina vastuumuseoina (ts. kulttuuriperintötyöstä Museolain mukaisesti vastaavina alueellisina organisaatioina toimivat Pirkanmaan maakuntamuseo, Tampereen luonnontieteellinen museo, Tampereen historiallisten museoiden kokoelmapalvelut ja Tampereen taidemuseo) katsomme, että strategia on näkökulmiltaan monipuolinen ja ajankohtainen. Sen päätavoite on hyvin perusteltu, kannatettava ja tarpeellinen. Erityisen tärkeä on perustuslakiin pohjaava kirjaus, että kulttuuriperinnön suojelu ja vaaliminen ovat kaikkien yhteinen tehtävä. Myös visio vuodelle 2030 on erinomainen, vaikkakin se perustuu ajatukseen kulttuuriperinnön väline-, ei itseisarvosta.

Myös monitieteisyys ja sektorirajojen ylittäminen ovat strategian selkeitä vahvuuksia. Käsitteiden määrittelyyn on pääosin kiinnitetty hyvin huomiota. Samoin toimenpidelinjaukset on loogisesti johdettu nykytilan analyysistä. Tavoitteet ja toimenpiteet ovat muotoilultaan melko selkeitä, mutta paikoin ilmaisut kaipaisivat lisää konkretiaa tai täsmentämistä.

Alueellisen vastuumuseon työn näkökulmasta on tärkeää, että termistössä käytetään kautta linjan myös käsitettä "suojaus", vaalimisen, säilyttämisen, hoitamisen ja ylläpidon rinnalla. Strategisena tavoitteena suojelu on helppo sisäistää ja käsite johtaa myös yksiselitteisesti sen äärelle, että suojelussa on kysymys tärkeiden arvojen tunnistamisesta ja turvaamisesta.

Kulttuuriperinnön näkeminen osana kestävää tulevaisuutta on ajankohtainen ja kannatettava teema. Kulttuuriperinnön näkeminen osana kaikkea elämääme korostaa hyvällä tavalla kulttuuriperinnön elävyyttä ja jatkuvaa kehitystä sekä sen liittymistä kaikkeen inhimilliseen toimintaan sekä myös huomioimisen tarvetta kaikissa toimissamme.

Kulttuuriperinnön voimavaraulottuvuus on tärkeä ja kauaskantoinen painotus. Samoin vaikutukset tuleville sukupolville. Ylisukupolvisuuden merkitystä voisi korostaa myös kulttuuriperinnön nykypäivänä toteutuvassa hyvinvointivaikutuksessa. Kulttuuriperintöä ei vain siirretä seuraavien sukupolvien ”käyttöön”, vaan se toimii elävänä, muuttuvana toimintaympäristönä ja inspiraation lähteenä, joka yhdistää sukupolvia tämän päivän arjessa. Esim. visio s. 10: ”Kulttuuriperintö toimii siltana ihmisten ja sukupolvien välillä.”

Kulttuuriperinnön määritelmä (luku 2.1) on tärkeä osa strategiaa. Kun puhutaan inhimillisestä toiminnasta, olisiko paikallaan puhua sisällön sijaan tulkinnasta (s. 12). Samoin kulttuuriperinnön arvo (yksikössä) ohjaa pohtimaan kulttuuriperinnön arvostusta. Kulttuuriperinnön arvot (monikossa) kuvaisi paremmin käsitteen moniulotteisuutta (s. 12).

Inhimillisestä kulttuurista ja kulttuuriperinnöstä puhuttaessa on hyvä huomata, että se ei ole staattista ja pysyvää vaan jatkuvasti meneillään oleva prosessi sekä tämän prosessin tuotosten välittämistä eteenpäin. Tämä on huomioitu ehdotuksessa, esim. luvussa 2.1 ”kulttuuriperintö kertoo arvojen, uskomusten, tietojen, taitojen ja perinteiden muutoksesta” (s.12). Vielä enemmän voisi tuoda esiin, että koska kulttuuriperintö on inhimillisen toiminnan tulosta, on se aina myös joukko tietoisia valintoja; asioiden ottamista mukaan ja tarkoituksella jättämistä kulttuurisen noteerauksen ja historiankirjoituksen ulkopuolelle.

Strategiassa käytetty käsite kulttuuri-identiteetti voisi kaivata selkeämpää määrittelyä. Sillä viitattaneen yksilön kokemukseen tiettyyn kulttuuriseen ryhmään kuulumisesta tai tiettyjen kulttuuristen piirteiden omaksumisesta. Satunnainen lukija saattaa tulkita kulttuuri-identiteetin kapeasti ”kulttuuri-ihmisen” identiteetiksi, ts. olenko persoona, joka harrastaa kulttuuria.

Pirkanmaan alueelliset vastuumuseot pitävät strategian vahvuutena kestävän kehityksen ja kulttuuriperinnön välisen yhteyden esiin nostamista. Pohdintaa tästä olisi voitu vieläkin syventää esimerkiksi valottamalla, miten kestävä kehitys on jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista toimintaa ja muutosta, samaan tapaan kuin kulttuuriperintö on jatkuvia tietoisia valintoja. Kummankin päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville monimuotoinen ja monikulttuurinen maailma.

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista oman toimialanne tai tehtävänne näkökulmasta?

Pirkanmaan alueelliset vastuumuseot kokevat, että strategia korostaa kulttuuriperinnön liittymistä kaikkeen toimintaamme, mikä on tärkeä periaate. Kyse ei ole vain museoviranomaisen toimintakenttään kuuluvasta asiasta, vaan vastuu ja vaalimisen tarve koskee kaikkea yhteiskunnan ja yksilöiden toimintaa. On erinomaista, että Faron sopimuksen ja Agenda 2030:n toteuttamiseen on

tulossa väline, jonka avulla niiden tavoitteisiin saadaan konkretiaa; etenkin, jos konkretisoitumisen avuksi laaditaan toimeenpanosuunnitelma.

Kulttuuriperintötiedon merkitystä on hienosti avattu luvussa 4.3. Myös kirjaus kulttuuriperinnön taloudellisesta merkityksestä ja sen vahvistamisesta on erinomainen luvussa 4.5. Lisäksi pidämme erityisen tärkeänä, että kulttuuriperinnön seurannan, suojelun ja tutkimuksen riittävä resursointi varmistetaan.

Kulttuurisen osaamisen kehityksen (luku 4.4) yhteydessä voisi olla tarpeen viitata myös kulttuuriperinnön painotusten lisääntymiseen eri koulutusaloilla. Oppiminen, koulutus ja tutkimus ovat kuitenkin yksi keskeinen toimenpidekokonaisuus (luku 5.3). Perustavanlaatuaista ymmärrystä kulttuuriympäristöistä olisi hyvä juurruttaa erityisesti kaikkien rakennetun ympäristön parissa työskentelevien ammattiryhmien mieliin jo opiskeluvaiheessa. Asenteisiin on vaikeampi vaikuttaa myöhemmin, eikä siihen ole yhtä luontevia keinoja. Asenteissa on tällä hetkellä suurta hajontaa.

Vaikka kulttuuriomaisuuden suojelu onkin toissijaista verrattuna ihmishenkien suojeluun erilaisissa kriisitilanteissa – esimerkkeinä ehdotuksessa mainitaan terrorismi ja muu rikollinen toiminta – luo kulttuuriomaisuus kuitenkin kansallisen identiteetin ja henkisen pääoman perustan, mikä on lähtökohtaisesti tärkeää. Ehdotuksessa todetaankin hyvin, että kulttuuriomaisuus on tärkeää turvata, mutta tätä asiaa olisi voinut valottaa vielä konkreettisemmin nimenomaan muistiorganisaatioiden kannalta. Monikulttuurisuuden tuomia vaatimuksia ja odotuksia suojelun näkökulmasta kannattaisi vielä pohtia ehdotuksessa, sillä monikulttuurisuus on nykypäivää toimialallamme.

Kommenttinne lukuun 5.1

Luvun alussa (s. 26-27), osana kulttuuriperintöön liittyviä oikeuksia mainittu lause ”yksilön ja yhteisön mahdollisuus asettua kulttuuriperinnön ulkopuolelle tai luopua siitä” herättää huolta liittyen vastuuseen kulttuuriperinnön säilyttämisestä ja suojelusta. Lause ei täysin vastaa strategian tavoitteita. Jos em. mahdollisuuden mainitsemista pidetään tärkeänä, sen sisältö kaipaa avaamista ja uudelleen muotoilua, sillä muussa tapauksessa ilmaisu voi johtaa väärinkäsityksiin ja joissakin tilanteissa jopa uhata kulttuuriperinnön säilymistä.

Alueelliset vastuumuseot pitävät hyvänä, että kulttuuriperinnön merkitys erilaisten, vaihtuvien identiteettien maailmassa on tunnistettu strategiassa. Kuten strategiassakin todetaan, voidaan intersektionaalista lähestymistapaa käyttää eriarvoisuuden purkuun ja moninaisuuden huomioon ottavien palvelujen kehittämiseen myös kulttuuriperintöalalla. Tähän tulisi kiinnittää huomiota jalkautettaessa strategiaa konkreettisiksi toimiksi.

Pirkanmaan maakuntamuseo pitää hyvänä, että strategiassa moninaiset ja eri-ikäiset kulttuuriympäristöt huomioidaan. Tänä päivänä on paljon kulttuuriympäristöjä, joiden arvot nähdään itsestään selvästi hyväksytyinä, mutta etenkin nuoremmissa ympäristössämme on kohdetyyppejä, usein arkiympäristömme rakentamisen esimerkkejä kuten asuin-, liike-, koulu ja päiväkotit-, terveydenhoito- sekä harrastustiloja, joiden arvoja ei tunnisteta. Näiden osalta juuri kulttuuriperintöalan ammattilaisten kestävä toimijuus on tärkeää.

Strategian mukaan alan ammattilaisten rinnalla kulttuuriperinnön määrittelyssä ja kartuttamisessa toimivat yksilöt ja yhteisöt, joiden osallistumismahdollisuuksia kulttuuriperintöalan organisaatiot voivat aktiivisesti edistää. Alueelliset vastuumuseot pitävät nostoa kaikkien toimijoiden roolista hyvänä, mutta olisiko kuitenkin selkeämpää puhua vaikutus- kuin osallistumismahdollisuuksista?

Strategian mukaan digitaalisella tallentamisella ja teknologisilla valinnoilla varmistetaan kulttuuriperintötiedon pitkäaikainen säilyminen. Pirkanmaan alueelliset vastuumuseot pitävät toimenpidettä tärkeänä ja ajankohtaisena nostona, mutta sen toteutuminen tulee varmistaa riittävällä resurssoinnilla. Tietoaineisto karttuu koko ajan, mutta huomattava osa olemassa olevasta tiedosta on yhä digitoimatta. Digitoitihankkeiden tuelle onkin jatkuva tarve. Samassa luvussa oleva toimenpidelinjaus: "kulttuuriperintöpalveluiden ja sisältöjen saavutettavuus varmistetaan koko maassa" toteuttanee tavoitetta.

Kokoelmatyön näkökulmasta esimerkiksi nykydokumentoinnin merkitys nousee hyvällä tavalla esille, kuvaten osaltaan kulttuuriperintö -käsitteen ominaisluonnetta ja suhdetta aikaan.

Strategian huomio taloudellisten, hallinnollisten ja lainsäädännöllisten edellytysten luomisesta kulttuuriperintötyölle ja kulttuuriperintöalan toimijoille on tärkeä. Alueellisille vastuumuseoille on mm. Museolain uudistuksen jälkeen kohdennettu uusia resursseja, joiden turvin eri puolilla Suomea on voitu kehittää esim. kulttuuriympäristön suojeluun, kulttuuriympäristötiedon tallennukseen sekä kulttuuriympäristön hoitoon liittyvää osaamista.

Toimenpidelinjauksissa "Kulttuuriperintöön liittyvien oikeuksien toteutumista seurataan strategiakauden aikana" on hyvä mutta vaativa tavoite, varsinkin kun seurantaan ei ole vielä rakennettu mittareita. Luvun 5.1 toimenpidelinjaukset vaikuttavat muotoilultaan muita kohtia epämääräisemmiltä. Kaipaisimme näihin hieman konkreettisempaa otetta.

Kansalaisille taataan perustuslaissa kulttuuriperinnön käyttöoikeus ja käyttömahdollisuus. Kulttuuriset tarpeet voidaan katsoa perustarpeiksi. Näiden tarpeiden toteutumista tai toteutumattomuutta tulisi voida jollakin tavalla seurata. Jo perusoikeuksien toteutumisen näkökulmasta jokin seurantajärjestelmä, mittaristo, olisi syytä luoda.

Kuten ehdotuksessa todetaan, sote-keskustelussa on pohdittu sitä, mille taholle kulttuuristen oikeuksien toteuttamisvastuu sote-uudistuksen jälkeen kuuluu, mutta kulttuuriperintöön ja kulttuurisiin oikeuksiin ulottuvan mittariston pohdinta jää mielestämme hiukan kevyeksi.

Kommenttinne lukuun 5.2

Strategiassa painotetaan, että kestävän kiinteistönpidon ja korjaamisen kulttuuria tulee arvostaa nykyistä enemmän ja tilatarpeita tyydyttää ensisijaisesti nykyisen rakennuskannan pohjalta. Pirkanmaan maakuntamuseo katsoo, että lähtökohta on erinomaisen tärkeä. On hienoa, että se on nostettu myös tekstissä kärkeen.

Toimeenpanosuunnitelmaa laadittaessa kannattaisi selvittää mahdollisuuksia kehittää niiden ammattiryhmien koulutusta, jotka vastaavat käytännössä kiinteistönpidosta ja korjaamisesta. Esim. teknisen käyttöiän ajatus on monesti tiukasti ihmisten mielessä ja asenteisiin vaikuttaminen olisi luontevinta jo koulutuksen yhteydessä. Kestävää kehitystä olisi esim. se, ettei uusita varmuuden vuoksi tai pelkän elinkaariajattelun perusteella niitä rakennneosia, jotka eivät sitä tarvitse. Toisaalta olisi tärkeää, ettei kiinteistönpidossa aleta laiminlyödä ylläpitoa tai tarpeellisia korjauksia sen takia, että ajatellaan rakennuksen olevan teknisen käyttöikänsä päässä.

Strategiassa on erinomaisesti huomioitu, että rakennuksia korjattaessa ja energiatehokkuutta parannettaessa toimenpiteet tulee sovittaa rakennuksen kulttuurihistoriallisiin arvoihin. Esim. energiatehokkuuteen liittyvien säädösten ei tulisi olla kulttuurihistoriallisesti, arkkitehtonisesti tai rakennusperinteen kannalta arvokkaiden rakennusten kohdalla liian joustamattomat. Tämä strategian kohta liittyy myös tavoitteeseen: ”kulttuuriperintöarvot, luontoarvot ja ekologisen kestävyys tavoitteet on sovitettu yhteen”. Sitä koskevassa kappaleessa on nostettu esiin useita tärkeitä näkökohtia. Toimeenpanosuunnitelmaa laadittaessa tulisi pohtia, miten tämä ymmärrys saataisiin laajempaan tietouteen kulttuuriperintöalan ammattilaispiirin ulkopuolelle.

Kestävyysaaste erityisesti modernin rakennuskannan kohdalla on erinomainen nosto. Luvun perusteluosioon (s. 32) voisi lisätä, että tutkimustiedon mukaan ”rakennusten purkaminen ja uusien rakentaminen on sen sijaan ilmastovaikutusten kannalta yleensä huonompi vaihtoehto” tai mahdollisesti viitata tehtyihin tutkimuksiin. Aiheesta on julkaistu ilahduttavasti useita tutkimuksia 2020-luvulla, mm. Tampereen yliopisto.

Toimenpidelinjaukset sivulla 33 ovat erittäin tärkeitä ja pääosin onnistuneita linjauksia. Olisiko tässä kohdin mahdollisuus nostaa kulttuuriympäristökohteita myös lähimatkailu- ja -retkeilykohteina, mikä osaltaan myös tukee ilmastonmuutoksen hillitsemistä? Haluamme vielä korostaa kirjausta, että ilmastonmuutoksen vaikutuksia kulttuuriperintöön ja kulttuuriympäristöön seurataan. Tämä on tärkeää. Ilmastonmuutoksen aiheuttamat äärisäätilat ovat vielä suhteellisen uusi asia ja tulee huolehtia siitä, että ajantasaista tietoa ja neuvontaa on esim. kiinteistönomistajien saatavilla. Miten varmistaa rakennuksen kunnossa pysyminen muuttuvassa ilmastossa, kun entiset toimivat ratkaisut eivät kenties enää toimikaan?

Toimenpidelinjaukset ”Perinnebiotooppien ja muiden kulttuurimaisemien hoitoa ja merkitystä vahvistetaan” (s. 33) vaatii konkretiaa, esim. hoitoa lisätään, vahvistetaan ja siihen ohjataan riittävästi resursseja. Merkityksen vahvistaminen kuuluisi eri toimenpiteeseen, ja sitä pitäisi myös konkretisoida (esim. Kulttuurimaisemien merkitykseen kiinnitetään entistä enemmän huomiota maankäytön suunnittelussa ja alan koulutuksessa). Toimenpidelinjaukseen ”Arkeologisen kulttuuriperinnön suojelua vahvistetaan kehittämällä kohteiden kestävä hoitoa ja ilmastonmuutoksen vaikutusten seuranta” (s. 33) Pirkanmaan maakuntamuseo pitää tärkeänä, mutta katsoo, että kulttuuriympäristön tilaa tulisi seurata ylipäätään nykyistä tarkemmin, ei pelkästään ilmastonmuutoksen vaikutusten kannalta.

Luku, jonka mukaan kulttuuriperintöalan toimijat ovat vähähiilisen ja kestävä toiminnan tiennäyttäjät (s. 33-34) sisältää paljon haasteita ja myös vaateita asioiden katsomisesta uudesta näkökulmasta ja jossain määrin myös työn painopisteiden muutoksia. Tähän haasteeseen ollaan kuitenkin jo valmistauduttu ja lueteltuja näkökulmia on jo huomioitu käytännön työssä. Teemasta tarvitaan koulutusta ja valtakunnallisesti sovittuja linjauksia, mutta asia on tärkeä ja olemme valmiita muutokseen. Oman työn tavoitteiden ja kestävä kehityksen tavoitteiden yhteensovittaminen myös lisää oman työn mielekkyyttä.

Kulttuuriperintöalan toimijoiden toimintatapojen kehittäminen kohti ekologista kestävyttä ja hiilineutraalia yhteiskuntaa (s. 34) tarkoittaa kokoelma- ja tallennustoiminnan lisäksi myös neuvonta- ja viranomaistyötä, jota esim. alueelliset vastuumuseot tekevät. Kansalaisille ja erilaisille yhteisöille kohdistettu neuvonta ja valistus sekä kulttuuriympäristöhankkeisiin annetut lausunnot ja neuvottelut ovat keskeinen työala, jossa näemme paljon mahdollisuuksia kestävä elämäntavan edistämiseen. Esim. suosittelemalla korjausrakentamisen ratkaisuja purkamisen sijaan, hankkeiden maltillista energiataloutta, hyvää suunnitelmallisuutta rakennuskannan ylläpidossa, arvokohteiden ja -maisemien kokonaisvaltaista hoitoa, resurssiviisaiden ja materiaalia kierrättävien ratkaisujen vakiintumista näyttely- ja kokoelmatoiminnassa jne.

Kulttuuriperintöarvojen ja ekologisen kestävyden tavoitteiden välillä voi olla myös ristiriitaisuuksia ja kielteisiä vaikutuksia, mikä on hyvällä tavalla tunnistettu (s. 35). Monitieteisyys ja yhteisvaikutusten huomioiminen ovat entistäkin tärkeämpi lähestymistapa. Kulttuuriperintöala ja -tutkimus voivat olla tässä(kin) edelläkävijän roolissa!

Ilmastonmuutoksen vaikutuksia kulttuuriperintöön ja ihmisen ja kulttuuriperinnön suhteeseen olisi voitu pohtia ehdotuksessa rohkeamminkin. Esimerkiksi siitä näkökulmasta, että ilmastonmuutoksen vaikutukset voivat uhata kokonaisia kulttuureja ja ovat siten myös perusoikeuskysymys. Ollaanko pian siinä tilanteessa, että joudutaan tekemään valintoja siitä, keiden kulttuuriperintö kyetään taloudellisesti järkevillä resursseilla turvaamaan ja säilyttämään ja keiden ei? Tähän liittyy myös kysymys ilmastopakolaisuudesta. Ilmastonmuutoksen irrottaessa ihmisiä omasta kulttuurisesta ympäristöstään ja perinnöstään ja ilmastopakolaisten siirtyessä uuteen maahan, vaikuttaa tämä myös kohdemaan kulttuuriympäristöön. Ilmastonmuutoksen ja varsinkin ilmastopakolaisuuden

pitkän aikavälin vaikutuksia olisi voitu pohtia ehdotuksessa syvemmin, sillä ilmastopakolaisuus tulee mahdollisesti lisääntymään huomattavastikin tulevaisuudessa.

Kommenttine lukuun 5.3

Pirkanmaan maakuntamuseo toteaa, että kulttuuriperintötoimien vaikutus aluekehitykseen on myönteisesti tunnustettu (s. 38). Tähän yhteyteen voisi lisätä kulttuuriperinnön vaikutuksen elinympäristön laatuun. Aiheeseen palataan kyllä s. 42-43, mutta siinä näkökulma on taloudellinen. Korkeakoulujen ja muiden tutkimus- ja muistiorganisaatioiden yhteistyö ja vuoropuhelu (s. 40) on alue, jolla on paljon tehtävissä ja siten tärkeä painotus.

Luvussa on korostettu myös vapaaehtoistyön merkitystä, mikä on jo pitkään ollut nousevat kehityssuunta kulttuuriperintöalalla. Alueelliset vastuumuseot pitävät tätä myönteisenä, mutta huomauttavat samalla, että vapaaehtoistoiminnan muotoihin panostaminen ei saa heikentää alan ammattilaistyövoiman resurssointia.

Toimenpidelinjaukset sivulla 41 sisältävät melkoisia haasteita, mutta mukana on myös alueellisen vastuumuseotoiminnan näkökulmasta tärkeitä linjauksia. Ehdotamme, että toimenpidelinjaukset ”Kulttuuriperintöalan toimijoiden mahdollisuuksia digitointiin vahvistetaan” muutetaan muotoon: ”Kulttuuriperintöalan toimijoiden mahdollisuuksia digitointiin vahvistetaan ja digitoinnin riittävä resurssointi turvataan”.

Tällä hetkellä iso kysymys rakennetun ympäristön sähköisten aineistojen osalta ovat tietoaineiston yhteentoimivuuteen ja saavutettavuuteen liittyvät puutteet. Aiheesta on jo olemassa olevia kehitystoimia, ja ongelma olisi syytä ratkaista lähivuosina. Ratkaisun pitkittäminen vain lisää sen haasteellisuutta. Tietoa ja sen tuottajia on lukuisia ja tiedot ovat hajallaan lukuisissa eri tietojärjestelmissä. Esimerkiksi museoalan toimijat tallentavat tietoa eri alueilla erilaisiin järjestelmiin, ja monet näistä alueellisista järjestelmistä ovat olleet käytössä jo noin 10 vuotta.

Perustasolla digitoinnin mahdollisuuksia on mahdollista parantaa helposti rahoittamalla lisätyövoiman palkkaamista. Monista laadituista tutkimuksista ja selvityksistä on edelleen olemassa vain harvalukuiset tulosteet, joiden katoaminen tai tuhoutuminen merkitsisi myös niiden sisältämän informaation häviämistä. Digitoiminen turvaisi tiedon säilymistä ja mahdollistaisi selvitysten laajemman saavutettavuuden yleisön parissa. Tämä puolestaan edesauttaisi strategian tavoitteiden toteutumista.

Toimenpidelinjaus "Korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja kulttuuriperintöalan toimijoiden keskinäistä yhteistyötä tuetaan" (s. 41) on erittäin tärkeä toimi kulttuuriperintölaitosten, etenkin kokoelmien ja kokoelmapalveluiden, kannalta. Kokonaisuudessa on vielä paljon kehitettävää. Tavoitteena tulisi olla, että museot nähdään entistä enemmän relevantteja primäärilähteitä omaavana toimijana eikä esim. kuvituskuvaa tai knoppitietoa tarjoavana paikkana.

Ehdotuksessa tuodaan hyvin esille, että kulttuuriperintökasvatuksen merkitys ymmärretään ja että sitä vahvistetaan esim. koulujen opetussuunnitelmissa. Aihetta voisi syventää esimerkiksi siten, että analysoitaisiin kulttuuriperintökasvatuksen merkitystä yhteisöjen lisäksi myös yksilön (kulttuuri-)identiteetin muodostumiseen ja tukemiseen. Ehdotuksessa todetaan, että kulttuuriperintöopetuksessa vahvistetaan yhteistyötä mm. museoiden kanssa. Tätä kannattaa avata mahdollisessa toimeenpanosuunnitelmassa esimerkeillä siitä, miten museot voisivat osallistua yhteistyöhön uusillakin tavoilla.

Kommenttine lukuun 5.4

Pirkanmaan maakuntamuseo katsoo, että kulttuuriperinnön tunnistaminen yhteiskunnan yhteisenä pääomana ja vetovoimatekijänä kaupunkisuunnittelussa, kaavoituksessa ja aluekehittämisessä on erinomainen nosto strategiassa. Nykytilanteessa kulttuuriympäristön vaaliminen nähdään ikävä kyllä toisinaan lähinnä rasitteena, joka joudutaan ottamaan huomioon.

Myös strategian huomio pääoman arvon ylläpitämisestä huolehtimalla kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön hoitamisesta ja kehittämisestä (s. 42-43) on onnistunut, joskin taloudellisiin arvoihin voimakkaasti liittyvän pääoma-sanankäyttöön liittyy väärinymmärryksen mahdollisuus. Ajatuksen voisi ilmaista vaikkapa seuraavasti: "Kulttuuriperinnön arvoa ylläpidetään huolehtimalla kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön tilan seurannan, suojelun ja hoitamisen kehittämisestä".

Alueellisen vastuumuseon tehtäväkentästä katsoen strategian kirjaus koskien museoiden ja kulttuuriperintökohteiden toimintaedellytyksistä huolehtimista (s. 43) on selkeä kannanotto kulttuuriperintötyön ja kulttuuriympäristöjen vaalimisen pysyvän rahoituksen puolesta. Kannatettavana ajatuksena näemme myös toimenpidelinjauksiin kirjatun seurantatyökalujen kehittämisen kulttuuriperinnön taloudellisiin, työllistäviin ja alueelliseen vetovoimaan liittyviin vaikutuksiin (s. 43).

Kulttuuriperinnön luonteeseen kuuluu sen vähittäinen kehittyminen ja hidas muutos aikojen kuluessa. Alueellisten vastuumuseoiden näkökulmasta sivuilla 42 ja 44 käytetyt termit "kulttuuriperinnön kehittäminen" sekä "kunnianhimoinen kehittäminen" vaikuttavatkin hyvin vieraalta. Mikäli termejä halutaan käyttää, tulisi niiden sisältämää ajatusta avata ja muotoilla selkeämmäksi. Ylipäättään kulttuuriperintö kehittyy ennemmin omaehtoisesti kuin voimakkaiden toimenpiteiden seurauksena.

Sivulla 44-45 on erinomaisia kirjauksia, joiden tarkoituksena on kehittää muitakin kulttuuriperinnön hoidon taloudellisen tukemisen mahdollisuuksia kuin avustukset. Esimerkiksi rakennuksen suojeleminen tarkoittaa aina toimintarajoituksia ja mahdollisesti myös lisäkustannuksia omistajalle. Olisi tärkeää, että suojelustatus voitaisiin nähdä paitsi arvostuksen osoituksena myös mahdollisuutena taloudelliseen kannustukseen. Verotus toimisi tässä tasapuolisemmin kuin entisöintiavustukset, vaikka avustusjärjestelmälläkin on tärkeä paikka perinteisten kunnostustapojen vaalijana.

”Yksityisellä sektorilla on tunnistettu yhteiskuntavastuu kulttuuriperinnöstä” (s. 45) on ennemminkin tavoite kuin toimenpidelinjaus. Toimenpiteeksi tulisi kirjata jokin toimi, jolla tavoitteeseen päästään. Alueelliset vastuumuseot huomauttavat, että kulttuuriperintöä hoitaa merkittävällä osuudella julkisen ja yksityisen sektorin lisäksi myös kolmas sektori (yhdistykset, seurat jne.). Strategiassa ei ole riittävän selkeästi määritelty, lasketaanko nämä toimijat yksityiseen sektoriin? Yksityinen sektori tulisi määritellä tarkemmin tai vaihtoehtoisesti mainita erikseen kolmas sektori. Ylipäätään luova talous on mukana ehdotuksessa, mutta kolmas sektori, avustusjärjestöt, seurakunnat, yhdistykset, osuuskunnat ja säätiöt, jäävät turhan vähälle huomiolle. Voittoa tavoittelemattoman kolmannen sektorin toiminnalla on myös suuri vaikuttavuus, ja sen tutkiminen taloudellisista ja muista näkökulmista antaisi monipuolista perustaa niin strategialle kuin sen vaikutusten mittaamiselle.

Toimenpidelinjaukseen ”Kulttuuriperintöyrittäjyydelle ja kulttuuriperintöön pohjautuvalle vastuulliselle liiketoiminnalle kannustetaan luomaan uusia toimintamalleja” (s. 46) voisi lisätä, ettei liiketoiminta saa vaarantaa tai turmella kulttuuriperintöä. Toimenpidelinjaukseen ”Tietoisuutta kulttuuriperinnön arvojen huomioimisesta taloudellisessa toiminnassa lisätään” (s. 47) on syytä lisätä, että kulttuuriperintöarvojen riittävä suojelu taloudelliseen hyötyyn tähtäävässä toiminnassa on turvattava.

Pirkanmaan alueelliset vastuumuseot muistuttavat, että museoiden kokoelmien hoito on myös omaisuudenhoitoa. Kokoelmat ovat pääomaa, jonka hoidossa pääoma tulee turvata, jopa lisätä pääoman arvoa tiettyjen määriteltyjen tavoitteiden, rajoitusten ja lakien vallitessa. Tämä ehdotuksessa todetaankin, mikä on hyvä asia. Museoiden hallussa on siten paitsi huomattava kulttuuriomaisuus, kulttuuripääoma, myös huomattava taloudellinen pääoma. Yhteiskunnallisena intressinä tulee olla tämän pääoman turvaaminen. Ehdotuksessa todetaan (s. 43), että ”Vaikka kulttuuriperinnön potentiaali taloudellisessa toiminnassa on tunnistettu, sitä ei vielä ole täysimääräisesti hyödynnetty”. Tämän mittavan kulttuuripääoman järkevä käyttö ja hyödyntäminen, eritoten kulttuurilaitosten toimintaedellytysten varmistaminen nyt ja tulevaisuudessa, vaatii myös aivan uudenlaisten innovatiivisten rahoitusmuotojen kehittämistä taloudellisen toiminnan lisäksi. Tätä riippuvuutta voisi ehdotuksessa tarkastella lähemmin.

Mikä on näkemyksenne strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista?

Alueellisten vastuumuseoiden näkökulmasta strategian ensimmäisenä tehtävänä tällä alueella voidaan jo pitää kulttuuriperinnön vaikuttavuuden ja vaikutusmekanismien näkyväksi tekoa. Muita tärkeitä päämääriä ovat relevanttien mittareiden ja seurantatyökalujen kehittäminen näiden vaikutusten havainnoimiseen sekä työkalujen luominen sektorirajat (public-private) ylittäviin toimintamalleihin. Toivottavaa on, että strategian myötä huolenpito kulttuuriperinnöstä vakiintuu tunnetuksi ja varteenotettavaksi yhteiskuntavastuun muodoksi monenlaisille toimijoille.

Ehdotuksessa on hyvin havainnoitu strategian yhteydet kulttuurimatkailuun ja tapahtumatuotantoon, esim. (s. 44) ”parhaiten kulttuuriperintösältöjen ja -kohteiden merkitys on tunnistettu ehkä juuri matkailussa”. Toteutuessaan strategialla on yhteiskunnallisia vaikutuksia juuri lisääntyvän kulttuurimatkailun kautta. Matkailun taloudelliset vaikutukset bruttokansantuotteeseen voivatkin olla tulevaisuudessa huomattavat. Toisaalta hiilineutraaliustavoitteet vaikuttavat vahvasti matkailun toimintakulttuuriin. Strategiassa on hyviä avauksia kulttuuriperintöyrittäjyyden kehittämiseksi kestäväällä tavalla. Edellä kuvatut synergia yhteydet nostavat osaltaan kulttuuriperintöä näkyväksi yhteiskunnassa, mikä on myönteistä. Yleisesti strategiassa on hyviä nostoja sekä yhteiskunnallisista että taloudellisista näkökulmista, mutta näitä voisi avata lisää esimerkein.

Mahdolliset muut strategiaehdotusta koskevat huomionne.

Luvussa 3.1. kuvataan Kulttuuriperinnön toimijakenttää. Kuvaus keskittyy pääasiassa ylimpään, valtakunnalliseen tasoon. Alaotsikon Yksilöt ja yhteisöt alla (s. 17) kuvataan kulttuuriperintöyhteisöjä ja kolmannen sektorin toimijoita kulttuuriperintötoimijoina. Kolmannen sektorin toimijoista nimetään vain tärkeimmät valtakunnalliset toimijat. Paikalliset museo- ja kotiseutuyhdistykset ovat niin merkittävä kulttuuriperintötoimijoiden ryhmä, että niiden painoarvo olisi hyvä tässä kohtaa mainita selkeämmin. Muutoinkin kulttuuriperintöyhteisöistä voi olla tässä enemmän esimerkkejä strategian toteutusympäristön avaamiseksi.

Luvun 3.1 julkisen hallinnon kuvauksessa mainitaan Museoviraston vastaavan viranomaisena muun muassa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan ympäristön, arkeologisen kulttuuriperinnön ja rakennusperinnön sekä kulttuuriomaisuuden suojelusta. Luvusta (s.17-19) puuttuvat alueelliset vastuumuseot, jotka Museolain perusteella pääasiassa nykyisin vastaavat kulttuuriympäristöjen suojelutehtävistä Suomessa. Alueelliset vastuumuseot on syytä lisätä toimijoiksi Museoviraston rinnalle.

Strategiaehdotuksessa voisi kautta linjan nostaa enemmän esiin kolmannen sektorin merkitystä. Yksityisen ja julkisen sektorin väliin jäävälle kolmannelle sektorille oleellista on ns. sosiaalinen pääoma, eri operoijien välille syntynyttä luottamusverkostoa ja siinä toimimista. Monissa tutkimuksissa on havaittu, että sosiaalinen pääoma voi edistää verkoston operoijien toimintamahdollisuuksia samalla tavoin kuin taloudellinen pääoma joissakin toisissa tapauksissa. Kulttuuriperinnön hyödyntäminen ja muu kulttuuriperintötoiminta kolmannella sektorilla, sosiaalisen pääoman ympäristössä, voisi olla mielenkiintoinen selvityskohde ja tukisi konkreettisesti strategian päänäkökulmia.

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan (2019) sisältyvässä Kulttuuriperintöstrategiassa (ehdotus) esitetyt tavoitteet ovat kunnianhimoisia, mutta niiden toteuttamiseen varattu aikajänne on auttamatta liian lyhyt suhteessa strategian ja sen kohteena olevan toimintakentän monipuolisuuteen. Toivottavaa olisikin, että strategiatyötä jatketaan konkreettisin toimin myös tulevien hallituskausien aikana.

Kooste tavoitteista ja toimenpidelinjauksista (Liite 1) on hyvä, sillä se edistää strategian tunnettuutta ja luettavuutta.

Strategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus laatia erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pidättekö tätä tärkeänä? Jos kyllä, niin miksi?

Kulttuuriperintöstrategia toteuttaa Faron sopimusta, jota ratifioitiin Suomessa melko pitkään. Strategiassa esitetään alueellisten vastuumuseoiden näkökulmasta lukuisia erinomaisen tärkeitä tavoitteita. Niiden siirtyminen strategian vielä hieman abstrakteista linjauksista käytännön toimiksi vaatii kuitenkin vielä konkretiaa, jota toimeenpanosuunnitelma tarjoaisi. Tärkeää on määritellä, mitä konkreettisia toimia pyritään tekemään, kuka niistä on vastuussa, millä aikajänteellä asiassa toimitaan ja kuinka toteutumista seurataan. Yksi tärkeä osa on rahoituksen järjestäminen käytännössä. Jos lisätään uusia toimintamalleja tai vahvistetaan jo olemassa olevia, tarvitaan lisää henkilötyövoimaa, jottei kuormiteta jo ennestään täystyöllistettyjä kulttuuriperintöalan ammattilaisia. Toimeenpanosuunnitelmalla varmistettaisiin strategian pitkäjänteinen toteutus, konkreettinen resurssointi ja sitä myötä kauaskantoiset vaikutukset. Pirkanmaan alueelliset vastuumuseot näkevätkin toimeenpanosuunnitelman laatimisen erittäin tärkeänä.

Toimeenpanosuunnitelmassa voitaisiin myös vetää suuntaviivoja siitä, mistä erilaisista rakenne- ym. rahastoista sekä kansallisista kehittämisvaroista ja EU-tuista olisi mahdollista saada avustusta strategian nostamiin kehittämiskohteisiin. Esitystavaltaan toimeenpanosuunnitelma voisi olla eräänlainen kestävä kasvun ohjelma ja tiekartta, jossa esitetään strategian toteuttamiseksi tarvittavat konkreettiset toimenpiteet ja näiden toimenpiteiden konkreettiset rahoitusmahdollisuudet.

Millaisia osallistamisen tapoja haluaisitte toimeenpanosuunnitelman laatimisessa käytettävän?

Toimeenpanosuunnitelman laatimisessa toivoisimme suhteellisen tarkkarajaisia ja käytännönläheisiä kyselyjä, työpajoja, ideariihä ja/tai kommenttikierroksia. Kokonaisen toimeenpanosuunnitelman (tai sen luonnoksen) kommentointi laajalla otoksella lausuntotyypillisesti ei välttämättä tuota kovin täsmällistä palautetta ja voi jäädä muiden töiden jalkoihin.

Alueelliset vastuumuseot voivat tuoda valmisteluun mukaan tietoa ja kokemusta alueellisista tarpeista ja erityispiirteistä, kuten mm. toimijajoukon ominaisuudet, kulttuuriperintötiedon katvealueet ja jo toteutuneet hyvät esimerkit työtavoista.

Temaattisesti tai toimijoittain kohdennetut kyselyt voivat nostaa esiin asioita, joita aikaisemmin strategian työstämisessä ei ole havaittu. Ehkä myös vastaajien hiljainen tieto saadaan esille ja hyödynnettäväksi.

Millaisena näkisitte oman tai edustamanne tahon roolin strategian toimeenpanossa?

Pirkanmaan alueelliset vastuumuseot näkevät monet strategian kirjaukset tärkeinä. Alueellisilla vastuumuseoilla jo nyt useita toimintoja, jotka osuvat yksiin toimenpide-ehdotusten kanssa: aktiivinen kulttuuriopetustyö, kulttuuriperinnön tallentamisen jakaminen/ mahdollistaminen (vapaaehtoistyön muotojen kehittäminen), nykyajan kulttuurin tallentaminen, opetus- ja korkeakouluysteistyö. Alueelliset vastuumuseot voivat osallistua strategian toimeenpanoon vahvistamalla ja jatkokehittämällä näitä toimintoja. Mikäli strategian toimeenpanoon on mahdollista saada lisärahoitusta ja sitä kautta lisää henkilöresursseja, voimme vahvistaa sitä mitä jo teemme ja ottaa monet uudetkin linjaukset ohjenuoraksi arkisessa työssä.

Koska alueellisten vastuumuseoiden toimialueena on maakunta, voivat ne tuoda strategian toimeenpanoon ajankohtaisen maakunnallisen näkökulman, joka voi nousta esim. erilaisista maakuntaohjelmista.

Alueellisille vastuumuseoille on mm. Museolain uudistuksen jälkeen kohdennettu uusia resursseja, joiden turvin eri puolilla Suomea on voitu kehittää esim. kulttuuriympäristön suojeluun, kulttuuriperintötiedon tallennukseen sekä kulttuuriympäristön hoitoon liittyvää osaamista. Näitä kokemuksia olisi hyvä jakaa ja monistaa maanlaajuisesti. Esimerkkinä mainittakoon, että Pirkanmaan maakuntamuseo on jo toistakymmentä vuotta kehittänyt mm. Perinnerakennusmestari ja Adoptoi monumentti –toimintoja, jotka tähtäävät kansalaisten omaehtoiseen kulttuuriympäristön hoitoon. Adoptoi monumentti -toiminta onkin jo levinnyt useisiin muihin maakuntiin.

Länkinen Pirjo-Liisa

Tampereen kaupunki Sivistyspalvelut - Apulaispormestari Matti Helimo